



HAL
open science

СИНГУЛЯРНІСТЬ ПРИРОДИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Anatoliy Kostruba

► **To cite this version:**

Anatoliy Kostruba. СИНГУЛЯРНІСТЬ ПРИРОДИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ. ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИВАТНОПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ НАБУТТЯ, ПЕРЕДАЧІ, ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ТА СІМЕЙНИХ ПРАВ (Науково-практична конференція, присвячена пам'яті проф. Ч. Н. Азімова та 20-річчю з дня створення кафедри цивільного права № 2, Yaroslav Mudryi National Law University, Nov 2019, Kharkiv, Ukraine. pp.49-51. <hal-02520888>

HAL Id: hal-02520888

<https://hal.science/hal-02520888>

Submitted on 2 Apr 2020

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА № 1
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА № 2

КИЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«АСОЦІАЦІЯ ЦИВІЛІСТІВ УКРАЇНИ»

**ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПРИВАТНОПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ
НАБУТТЯ, ПЕРЕДАЧІ, ЗДІЙСНЕННЯ
ТА ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ
ЦИВІЛЬНИХ ТА СІМЕЙНИХ ПРАВ**

**Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті проф. Ч. Н. Азімова
та 20-річчю з дня створення кафедри цивільного права № 2
(Харків, 29 листопада 2019 р.)**

Харків
«Право»
2019

Відповідальна за випуск
доктор юридичних наук, професор В. В. Надьон

Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, П78 передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова та 20-річчю з дня створення каф. цив. права № 2 (Харків, 29 листоп. 2019 р.). – Харків : Право, 2019. – 396 с.

ISBN 978-966-937-832-3

29 листопада 2019 р. кафедрами цивільного права № 1 та № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого разом з Київським регіональним центром Національної академії правових наук України і Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація цивілістів України» проведена науково-практична конференція, присвячена 87-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АПрН України Чингізхана Нуфатовича Азімова, в якому взяли участь не тільки викладачі, аспіранти, студенти Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а й науковці інших юридичних вузів України, а також практичні робітники.

До збірника увійшли тези доповідей і повідомлень учених, практикуючих юристів, представників судових органів, а також аспірантів, здобувачів та студентів.

Видання адресоване науковим співробітникам, аспірантам, викладачам юридичних факультетів вищих навчальних закладів, а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, практикуючим юристам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне та господарське законодавство.

УДК 347(477)

ISBN 978-966-937-832-3

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019
- © Київський регіональний центр Національної академії правових наук України, 2019
- © Всеукраїнська громадська організація «Асоціація цивілістів України», 2019
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2019

*Коструба Анатолій Володимирович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
Навчально-наукового юридичного інституту ДЗВО
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

СИНГУЛЯРНІСТЬ ПРИРОДИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

1. В науці цивільного права поділ юридичних осіб на осіб публічного і приватного права є традиційним. За часів древнеримського права першу групу склали держава (казна) і політичні організації. До юридичних осіб приватного права відносились спілки, колегії та інші види корпорацій.

Відповідна ідея поділу юридичних осіб знайшла свого відображення в національному законодавстві України. Згідно із частиною 2 статті 81 Цивільного кодексу України юридичні особи залежно від порядку їх створення поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Вважається, що критерієм такого поділу виступає порядок створення юридичних осіб. Так, юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до статті 87 цього Кодексу. В свою чергу, юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Поділ юридичних осіб на осіб приватного і публічного права закріплений в законодавстві інших країн, зокрема Франції.

2. В контексті гармонізації національного законодавства і законодавства Європейського Співтовариства слід актуалізувати питання доцільності поділу юридичних осіб на юридичні особи приватного права і юридичні особи публічного права.

Поділ юридичних осіб на осіб приватного права і публічного права є розвитком концепції дихотомії приватно і публічного в праві. Не заперечуючи поділ права на приватне і публічне зазначимо, що наведений аспект питання, на наше переконання, *формулює бінарне бачення природи юридичної особи.*

Так, за логікою статті 81 Цивільного кодексу України юридична особа має диференційовану правосуб'єктність в праві приватному і публічному.

При цьому з урахуванням природи поділу права на право приватне і право публічне, очевидним є варіативність наповнення змісту конструкції юридичної особи. Отже ми маємо розуміння юридичної особи в приватному праві відмінне від сутності юридичної особи в праві публічному.

При цьому, відсутність в публічному праві теоретичних доробок, які визначають принципи організації та діяльності юридичних осіб робить безплідним відповідний поділ, ідею про що вперше висловлено С. Н. Братусем у 1947 році і розвинуто, в подальшому, С. С. Алексєєвим у 1972 році.

В наведеному аспекті слід зазначити, що само розуміння *юридичної особи публічного права або юридичної особи в публічному праві* має внутрішні суперечності.

Правова конструкція юридичної особи створена для забезпечення цивільного обороту. Об'єднання інтересу або капіталу осіб призвело до створення фікції, яка реалізує власну волю і виступає в цивільному обороті від свого імені. Її активність інтерполюється через ознаки: організаційної єдності, відокремленості майна, самостійної юридичної відповідальності та автономності участі в цивільному обороті.

Не викликає сумніву, що вказаними ознаками юридична особа публічного права не може бути наділена. І це зрозуміло, отже в публічному праві його суб'єкту, для реалізації власної компетенції статус юридичної особи не потрібний. Прикладом цьому є Верховна Рада України або Кабінет Міністрів України.

Що стосується органів державної влади і місцевого самоврядування, правове положення яких врегульовано Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», підкреслимо, що жоден з них не є носієм власної волі. З огляду на положення статті 167–173 Цивільного кодексу України таким суб'єктом, який волю має таку виступає держава, Автономна Республіка Крим та територіальна громада.

Аналогічне стосується ознак відокремленості майна та самостійної юридичної відповідальності. Відомо, що згідно статті 1175 Цивільного кодексу України шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів.

З другого боку, слід зазначити, що правоздатність юридичної особи публічного права не специфікується через вчинення нею дій, позбавлених

владного характеру (Діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання, є господарчим забезпеченням діяльності негосподарюючих суб'єктів).

В свою чергу, виконання владних функцій юридичною особою приватного права не надає їй особливих ознак, від загальноприйнятих, характерних для ідентифікації цієї сутності в цивільно-правовому просторі.

Наведене не дозволяє стверджувати, про існування в цивільному праві особливого суб'єкта – юридичної особи публічного права або юридичної особи приватного права відмінної від юридичної особи приватного права.

Як зазначено вище, юридична особа – носій предметно-практичної діяльності, сукупна єдність волі, інтересу та капіталу персоніфікованих осіб, яка скерована на досягнення визначеної мети діяльності. *Її природа має сингулярний характер.*

Отже доцільним є не стільки поділ юридичних осіб на осіб приватного і публічного права, скільки класифікація функцій юридичних осіб відносно характеру правовідносин, в яких вони є учасниками.

Такий підхід виключає деформацію цивілістичної природи юридичної особи, концентруючи увагу на характері тих функцій (приватно-правових або публічно-правових) які юридична особа реалізує в конкретних правовідносинах.

Підтвердженням цієї тези є численна судова практика. Так, в одній із своїх постанов Велика Палата Верховного Суду (Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07 серпня 2019 року по справі № 826/4264/17) дійшла до висновку, що юридична особа публічного права, в системному зв'язку з положенням пункту 1 частини 1 статті 3 Кодексу адміністративного судочинства України є суб'єктом владних повноважень, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства.

Таким суб'єктом є орган державної влади і місцевого самоврядування. В той же час, така юридична особа публічного права, окрім виконання владних функцій, наділена правоздатністю вчинення дії, які можуть і не мати владної складової, що не впливає на її природу юридичної особи в цілому.